

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»**

ГЛУБОЧЕНКО Сергій Михайлович

УДК 340.12:347.962:159.955:140.8

**ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ ЯК ЗАПОРУКА
ПРАВОВОГО МИСЛЕННЯ СУДДІВ:
ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ**

**12.00.01 – теорія та історія держави і права;
історія політичних і правових учень**

АВТОРЕФЕРАТ

**дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук**

Одеса – 2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному університеті «Одеська академія» Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор
БЕХРУЗ Хасиматулла,
Національний університет
«Одеська юридична академія»,
професор кафедри права Європейського Союзу
та порівняльного правознавства

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор,
академік НАПрН України
РАБІНОВИЧ Петро Мойсейович,
Львівський національний університет
імені Івана Франка,
професор кафедри теорії та філософії права;

кандидат юридичних наук, доцент
МАНЬКО Денис Григорович,
Міжнародний гуманітарний університет,
доцент кафедри теорії держави і права

Захист відбудеться 13 березня 2015 р. о 14 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.01 Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: Україна, 65009, м. Одеса, Фонтанська дорога, 23.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: м. Одеса, вул. Гонимого, 2.

Автореферат розіслано 11 лютого 2015 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

М.Р. Біла-Тіунова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В умовах реформування судової системи особливої актуальності набувають питання загальнотеоретичного осмислення особливостей правозастосовної діяльності суду. Стрімкий розвиток сучасного права особливо актуалізує проблематику правового мислення суддів і стає проявом динамізму та гнучкості правової сфери. При цьому теоретичне та філософське осмислення принципів та особливостей правового мислення суддів, оцінки його значення в системі права є неможливим без аналізу світогляду суддів. Дослідження основних параметрів світогляду суддів набуває особливої актуальності під час судового реформування, коли розширюється сфера застосування судового розсуду в результаті наявності правових колізій або «білих плям» у законодавстві та його поступового оновлення. Обмеженість у вітчизняній юридичній науці теоретичних досліджень проблематики правового мислення суддів породжує дискусійність питань жорсткої фіксації меж судового розсуду.

Світогляд суддів як суб'єктів з особливим покликанням є незмінно актуальним та перспективним напрямом філософсько-правових та загальнотеоретичних рефлексій. З одного боку, це пояснюється їх значенням для розвитку правової системи, усталення юридичної практики, втіленням у правовому житті ідеалів законності, справедливості та верховенства права, з іншого – суддів завжди включено до загального контексту буття суспільства, їх світогляд детермінований загальними культурними особливостями соціальної спільноти, її переконань, традицій та уявлень. Така подвійна природа суддівського світогляду породжує цілий комплекс філософсько-правових та загальнотеоретичних проблем методологічного та концептуально-онтологічного характеру.

Проблематика правового мислення та світогляду суддів традиційно перебуває у центрі уваги спеціалістів, які цікавляться питанням теорії права. Зокрема, на особливу увагу заслуговують праці вітчизняних і зарубіжних учених: Д.Б. Абушенка, А.В. Аверіна, С.М. Амосова, А. Барака, Л.М. Берг, Ю.В. Грачової, П.О. Гук, О.В. Корабліної, В.В. Кубинця, В.П. Куфтирьова, П.М. Рабіновича, О.А. Пивоварової та ін. Проте, у жодному спеціальному дослідженні не розкривалися системні зв'язки між світоглядом судді та процесом формування його правового мислення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до програми Міністерства освіти і науки України «Актуальні проблеми розбудови демократичної, соціальної, правової держави відповідно до положень Конституції України», планів наукових досліджень Національного університету «Одеська юридична академія» «Традиції і новачі в сучасній українській державності і правовому житті» (державний реєстраційний номер 0106U004970).

на 2006–2010 рр. та «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку української державності й права» (державний реєстраційний номер 011U0006H) на 2011–2015 рр. Тема дисертаційного дослідження є складовою частиною наукових досліджень кафедри права Європейського Союзу і порівняльного правознавства Національного університету «Одеська юридична академія» «Діалог сучасних правових систем. Адаптація правової системи України до європейського права» на 2006–2010 рр. та 2011–2015 рр.

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційного дослідження є виявлення концептуальних засад взаємозв'язку світогляду судді та правового мислення судді.

Для досягнення поставленої мети визначено такі задачі:

охарактеризувати специфіку світогляду як теоретико-правової категорії;

виявити специфічні характеристики світогляду судді як особливого суб'єкта;

встановити функціональний вплив світогляду судді на формування його правового мислення;

визначити етичні та аксіологічні світоглядні основи правового мислення суддів;

встановити феноменологічні та герменевтичні параметри світогляду при формуванні правового мислення суддів;

охарактеризувати зміст ідеології правозастосування в структурі правового мислення суддів;

виявити зв'язок правового мислення та правосвідомості судді;

виявити статистику та динаміку світогляду українських суддів.

Об'єктом дослідження є концептуальні засади суддівської діяльності.

Предметом дослідження є формування світогляду як запоруки правового мислення суддів.

Методи дослідження. У процесі дослідження використано як загальнонаукові, так і спеціальні методи наукового дослідження. Формально-юридичний метод застосовано при формуванні визначень та понять категорійного апарату дослідження (п.п. 1.2, 2.1, 2.2). Завдяки методу системного аналізу, що використовувався поряд із структурно-функціональним, охарактеризовано вплив гносеологічних, аксіологічних та психолого-етичних параметрів світогляду суддів на формування та реалізацію правового мислення суддів (п.п. 1.1, 1.3). Метод соціологічного опитування застосовано для здійснення дослідження особливостей світогляду суддів та виявлення тенденцій функціонування світоглядно-ідеологічних основ правового мислення суддів в Україні. Зокрема, було проанкетовано 42 судді районних судів Миколаївської області (п. 3.2). Метод контент-аналізу документів використано для

аналізу світоглядного підґрунтя дискреційних рішень, при ухваленні яких правозастосовувач реалізовував розсуд (п.п. 2.3, 3.1). Порівняльно-правовий метод, використано при дослідженні особливостей дискрецій суддів у різних правових системах, застосовано для встановлення зв'язків і визначення критеріїв різних варіантів та проявів правового мислення суддів (п.п. 1.1, 1.2, 2.2).

Теоретичною базою дослідження стали роботи таких вітчизняних та зарубіжних учених-спеціалістів у сфері загальнотеоретичної юриспруденції та філософії права, як : М.М. Алексєєв, С.С. Алексєєв, О.О. Бандура, В.М. Баранов, П.П. Баранов, В.А. Бачинін, Ж.-Л. Бержель, Г.Дж. Берман, А.М. Бернюков, Х. Бехруз, В.С. Бігун, С.В. Бобровник, М.М. Вопленко, С.Д. Гусарєв, Р. Дворкін, В.В. Дудченко, А.Е. Жалінський, В.В. Завальнюк, О.А. Івакін, А.А. Козловський, В.М. Коробка, С.І. Максимов, В.С. Нерсисянц, Ю.М. Оборотов, А.І. Овчинников, Р. Познер, А.В. Поляков, Г. Радбрух, О.Ф. Скакун, Є.В. Скурко, О.В. Стовба, О.О. Уварова та ін.

Нормативну базу дисертаційної роботи становлять Конституція України і законодавство України, що регулює діяльність судових органів, зокрема, Закон України «Про судоустрій і статус суддів», та рішення суду.

Емпіричну базу дисертаційної роботи становлять кодекси етики суддів, дані інформаційних та аналітичних бюлетенів, науково-методичних публікацій, інтернет-ресурсів, періодичних видань вітчизняних та міжнародних організацій, матеріали судової практики.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що в представленому дослідженні уперше на загальнотеоретичному рівні доведено, що формування світогляду є передумовою та запорукою правового мислення суддів. Наукову новизну здійсненого дослідження конкретизовано у таких положеннях:

уперше:

запропоновано поняття світогляду судді як цілісної системи уявлень, переконань та поглядів судді на соціальну реальність, що зумовлює визначення його позиції щодо реалізації правових норм та їх практичного застосування у процесі здійснення судочинства;

доведено, що правове мислення суддів має розглядатися як продовження суддівського світогляду, ключовою рисою якого є спрямованість на збалансування інтересів суб'єктів права у процесі винесення правосудного рішення;

охарактеризовано гендерні, вікові, професійні та етичні детермінанти формування світогляду українських суддів та його впливу на правове мислення суддів;

виявлено етико-аксіологічні, феноменологічні та ідеологічні параметри діяльності судді, у межах яких розкрито структуру світоглядної детермінації правового мислення суддів;

удосконалено:

структуризацію професійної правосвідомості суддів через встановлення зв'язку між домінуючою правовою ідеологією та правовим мисленням суддів, а також характеристикою специфіки правової психології суддів;

характеристику правового мислення суддів як системи правових поглядів, знань, почуттів, стереотипів, ціннісних орієнтацій, що визначаються світоглядом та відображають спрямованість судді на здійснення правосудного судочинства;

набули подальшого розвитку:

ідентифікація гносеологічних, аксіологічних та психолого-етичних параметрів світогляду суддів;

зміст гносеологічних параметрів, що полягає у впливові світоглядного знання про світ у цілому на пізнання, на дослідження достовірності фактів і доказів та використання засвоєних протягом життя стереотипів;

характеристика аксіологічних параметрів світогляду суддів, яка полягає у впливові моральних, релігійних, традиційних чи інших цінностей на вибір судді при обранні відповідної норми при винесенні рішення у справі;

зміст етичних параметрів світогляду судді, що визначається сформованими протягом тривалого часу суспільними стереотипами щодо морального образу судді, які майбутній правозастосовувач засвоює під час власної юридичної соціалізації, а також формалізованими етичними параметрами світогляду суб'єктів правозастосування у вигляді кодексів професійної етики суддів, що також містять у собі орієнтири на моральний образ правозастосовувача у суспільній свідомості.

Практичне значення одержаних результатів Основні теоретичні положення дисертації є внеском автора в процес подальшого удосконалення правових основ діяльності органів судової влади в Україні.

Результати дослідження можуть бути використані у:

науково-дослідній роботі – при подальшому удосконаленні теоретичних розробок основних принципів функціонування судової системи України, загальнотеоретичному осмисленні особливостей правозастосовної діяльності суду, теоретичному і філософському осмисленні правового мислення суддів та його принципів та особливостей;

юридичній практиці – у процесі удосконалення правових основ діяльності органів судової влади України в цілому та правоохоронній діяльності, зокрема;

навчальному процесі – при складанні навчальних планів і програм з професійної підготовки фахівців, при підготовці та викладанні навчальних дисциплін з теорії держави і права, філософії права, галузевих дисциплін, при написанні магістерських, дипломних та курсових робіт.

Особистий внесок здобувача. У статті «До питання про застосування статей 416–418 Цивільного процесуального кодексу України в контексті світоглядних установок конкретного судді як безпосереднього суб'єкта правозастосовної діяльності» (Глубоченко С.М., Жовнеренко Г.К. // Вісник Вищої кваліфікаційної комісії суддів України : наук.-практ. юрид. журнал. – 2013. – Вип. 4) самостійно розроблено теоретичні основи світоглядних установок судді як безпосереднього суб'єкта правозастосовної діяльності.

Апробація результатів дослідження. Результати дисертації було оприлюднено на: Міжнародній науково-практичній конференції «Правова система: вітчизняні та світові виміри» (м. Київ, 19–20 квітня 2011 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Пошук концептуальних засад розбудови правової системи України» (м. Львів, 10–11 червня 2011 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Міжнародні читання, присвячені пам'яті професора Імператорського новоросійського університету П.Є. Казанського» (м. Одеса, 21–22 жовтня 2011 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 20–21 травня 2011 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Теорія і практика сучасного права: Перспективи та сьогодення» (м. Запоріжжя, 28–29 квітня 2012 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні наукові дослідження представників юридичної науки – прогрес законодавства України майбутнього» (м. Дніпропетровськ, 24 лютого 2013 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Правова психологія суб'єктів судової правозастосовної діяльності» (м. Херсон, 1–2 березня 2013 р.).

Публікації. Основні результати дисертаційної роботи викладено у 12 наукових публікаціях, у тому числі 5 статтях у наукових фахових виданнях, що входять до затвердженого переліку, 1 – у зарубіжному виданні, а також у 6 тезах на науково-практичних конференціях.

Структура дисертації обумовлена метою і завданнями дослідження. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 220 сторінок, із них основного тексту 165 сторінок, список використаних джерел містить 236 найменувань і розміщений на 25 сторінках, додатки – на 27 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У Вступі обґрунтовано актуальність та проаналізовано рівень наукової розробки теми дисертаційного дослідження, його зв'язок з науковими програмами. Визначено об'єкт, предмет, методи, мету і завдання дослідження. Розкрито основні елементи наукової новизни, встановлено практичну цінність одержаних результатів. Наведено дані щодо апробації результатів та їх опублікування.

Розділ перший «Світогляд судді як напрямок загальнотеоретичних досліджень» складається з трьох підрозділів, в яких охарактеризовано специфіку світогляду як теоретико-правової категорії.

У підрозділі 1.1. *«Проблематика світогляду у сучасному теоретико-правовому дискурсі»* встановлено, що світогляд – система людських знань про світ і про місце людини у світі, виражена в аксіологічних установках особистості та соціальної групи, у переконаннях щодо існування природного та соціального світу.

Поняття «світогляд» уперше з'явилося на початку XVIII ст. у працях німецьких філософів доби романтизму. Однак перша спроба системного підходу до явища з'являється у Гегеля у «Феноменології духу», де автор аналізує поняття морального світогляду. У «Лекціях з естетики» Гегель розглядає поняття «релігійний світогляд», а також «теоретичний світогляд». Такі початкове розмежування типів світогляду у філософській концепції Гегеля набуло подальшого розвитку у Є. Дюрінга, який вважав, що теорія світогляду має замінити собою метафізику. Згідно з позицією Г. Гомперца, світогляд – це «космотеорія», покликана представити несуперечливість розуміння ідей, розвинених в окремих науках, та фактів повсякденного життя. В. Дільтей вбачав джерело світогляду у людському житті й виокремлював типи світоглядів у релігії, поезії та метафізиці.

Світогляд є системою знань, цінностей, переконань, установок, що зумовлюють діяльність та поведінку людини. Він формує ставлення людини до навколишнього світу, до суспільства та свого місця у ньому.

Світогляд тісно пов'язаний із правосвідомістю. Правосвідомість може поставати як сприйняття реальності, а також – як осмислення права. З одного боку, правосвідомість – це «приписування» праву тих чи інших властивостей, які характеризуються аксіологічною спрямованістю, а з іншого – це «винайдення» права в глибинах людського мислення, його моральності, совісті. З обох точок зору правосвідомість впливає із світогляду. Відмінності між цими феноменами полягає у тому, що світогляд є більш всеохоплюючою конструкцією, що визначає найбільш загальні принципи та переконання людини чи соціальної групи та поширює свій вплив на всю її життєдіяльність. Правосвідомість – це результат конкретизації світогляду, його предметного та смислового втілення у правовій (чи морально-правовій) сфері. Правове мислення традиційно сприймають у контексті гносеологічних проблем правової сфери, звужуючи таким чином його обсяг у порівнянні зі світоглядом. Правове мислення як характеристика професійної свідомості судді охоплює свідому, понятійну її частину. Світогляд створює найбільш загальні принципові засади сприйняття правової реальності, інтегруючи її в інші сфери буття людини. Саме тому праворозуміння як наукова картина правової реальності є проекцією світогляду, а точніше – однією з її форм. Світогляд

є фундаментальною ментально-психологічною основою для сприйняття, розуміння та наукового пізнання правової реальності.

У підрозділі 1.2. «Концептуальні засади дослідження світогляду суддів» виявлено специфічні характеристики світогляду судді як особливого суб'єкта. Судді, у силу свого професійного покликання, мають особливий світогляд. Такий світогляд формується в процесі пізнання та практичної діяльності через усвідомлення та осмислення власного та опосередковано сприйнятого досвіду.

З'ясовано, що суддівська діяльність – це діяльність, якої спрямовано на втілення права в життя, і покликання суддів у цьому зв'язку полягає у тому, що вони мають бути уособленням права, його основоположних ідей, принципів, цінностей, а отже, відмінною рисою суддівського світогляду є те, що судді у своїй діяльності мають справу не лише з правовими нормами, як більшість суб'єктів правозастосування, але й з принципами права.

Визначено, що роль світогляду у правозастосовній діяльності не обмежується лише впливом на оцінку фактів та доказів по справі. Від світогляду особистості, її етичних знань та моральних переконань, поглядів залежить здатність особи свідомо обґрунтовувати цілі та засоби діяльності, у тому числі правозастосовної.

Правозастосовний процес завжди вимагає здатності до правового судження, необхідної для того, щоб розірвати логічне хибне коло – норми (множинність аналогічних ситуацій) та казусу (однієї із ситуацій) – через творчий акт формування бажаного права, що поєднує життєвий і правозастосовний досвід судді і є контекстом їх інтерпретації. Розуміння норми і конкретного випадку постає як один і той самий світоглядний акт, який ніколи не піддається абсолютній рефлексії, що доводить неможливість повного розмежування питань «факту» і «права». Саме у цьому зв'язку світогляд судді як особи, яка втілює в собі образ правозастосовувача, набуває особливої ваги. Судді завжди відіграють ключову роль у розвитку правозастосовної практики, вони занурені у «живе» право, творять його, інтерпретують і за рахунок цього стають головними діячами у правовому та державному полі.

Правозастосовна діяльність, яка є чи не найбільш яскравою сферою діяльності будь-якого судді, показником його компетентності та професіоналізму, – це складний процес, що складається із послідовних процедур (стадій, етапів): встановлення фактичних обставин по справі, вибір та аналіз норми права, що має бути застосована, та винесення рішення по справі. Зазначено, що кожний етап правозастосування нерозривно пов'язаний з особою правозастосовувача. Судове пізнання на першому етапі, аналіз та оцінка на другому та синтезоване осмислення усіх матеріалів по справі на третьому етапі не можуть уникнути суб'єктивного фактора правозастосування, що виявляється у впливові світогляду суб'єкта правозастосовної діяльності.

Світогляд, сприйнятий як система переконань, що несе в собі значну долю несвідомого й охоплює усі сфери діяльності та мислення конкретної людини, завжди перебуває у контексті тієї домінуючої сфери активності суб'єкта, яка визначає його світосприйняття, моделі мислення, постановку та розв'язання задач. Принципи права становлять ядро світогляду судді, оскільки саме в його діяльності знаходять своє втілення, опредмечення фундаментальних правових ідей. І саме суддя уповноважений під час здійснення правосуддя керувати духом закону поряд із його буквою.

Взаємодію правового світогляду з правовими нормами можна охарактеризувати як логічний процес трансформації потенційної дійсності, опосередкованої ідеєю належного, на дійсність фактичного буття, представлену позитивним правом у вигляді системи загальнообов'язкових норм, охоронюваних державою. У процесі зазначеної взаємодії вплив правового світогляду на правові норми полягає у наданні системі загальнообов'язкових норм сенсу права як ідеї належного.

У підрозділі 1.3. «Взаємозв'язок світогляду та правового мислення суддів» встановлено функціональний вплив світогляду судді на формування правового мислення судді. Виявлено, що світоглядні засади суддівської діяльності, активності судді у вирішенні справ мають найяскравіше вираження, передусім, у судовому розсуді. Сам судовий розсуд є одним із найважливіших елементів функціонування не лише судової системи, але й усієї правової системи, оскільки безпосереднім чином визначає напрями та засоби актуалізації права у житті суспільства та окремих людей. При цьому судовий розсуд є частиною більш складної системи, а саме – розсуду у праві. Саме тому складними та багатограними видаються аспекти співвідношення світогляду та правового мислення. З одного боку, правове мислення традиційно сприймають у контексті ґносеологічних проблем правової сфери, звужуючи таким чином його обсяг у порівнянні зі світоглядом, а, з іншого, правове мислення ґрунтується на засадах як раціоналізму, так і ірраціоналізму, оскільки розуміння права, будучи первинною ланкою правового мислення, є оціночною діяльністю, яка полягає у порівнянні правових норм, явищ суспільної дійсності із цінностями права та правовими цінностями, які зосереджуються у джерелах права.

Зазначено, що зв'язок світогляду та правового мислення суддів має прояв в особливому різновиді ідеології правозастосування – суддівській ідеології. Така постановка питання є доцільною з огляду на те, що здійснення справедливого судочинства, яке обов'язковим чином передбачає особливе правове мислення, необхідним чином, окрім етико-аксіологічних, феноменологічних та герменевтичних аспектів світогляду судді, має отримувати своє втілення у певних аксіоматичних, принципових ідеях, які поділяються усіма або більшістю суддів. Така система ідей – осмислена,

глибоко інституціолізована та сформована практикою, називається ідеологією.

Світогляд є первинною інтелектуальною та чуттєвою основою формування як внутрішнього переконання судді щодо необхідності судового розсуду, так і безпосередньої реалізації цього розсуду. Роль світоглядних стереотипів свідомості судді у процесі судового пізнання не можна применшувати. Стереотипи у судовому пізнанні є засобом економії часу судді, адже досягнення повної об'єктивності у пізнанні фактів та доказів по справі є неможливим. Тому використання накопиченого суддею професійного досвіду, що стає частиною його світогляду у формі певних стереотипів, є доречним. Всебічне пізнання фактів та доказів є запорукою проти негативного впливу стереотипів на процес судового пізнання, адже збільшення обсягу досліджуваної інформації перетворює стереотип з типового зразка для формування оціночного судження на «економний» пізнавальний світоглядний орієнтир у свідомості суб'єкта судового правозастосування.

Розділ другий «Світоглядні параметри правового мислення суддів» містить три підрозділи, в яких розглянуто етичні та аксіологічні світоглядні основи правового мислення суддів.

У підрозділі 2.1. «Етичні та аксіологічні основи правового мислення суддів» доведено, що логічність визнання суддею ідеї права багато в чому залежить не тільки від інтелектуально-світоглядної (ідеологічної) складової, але й від психофізично-світоглядної (психологічної) складової, репрезентованої соціально-правовою ситуацією, цінностями, інтересами, волею, цілями, мотивами, почуттями тощо. Обидві складові, будучи тісно пов'язаними між собою, на рівні програмно-стратегічної складової сприяють виробленню правомірної поведінки шляхом форматування відповідного психолого-вольового ставлення, що виражає визнання або невизнання суб'єктом цінностей, яких містить норма права. Індивідуальні моральні цінності судді є певною базою у прийнятті рішення по справі, що має особливе значення на етапі вибору та аналізу релевантної норми права, тобто на етапі, що передуює безпосередньому винесенню рішення по справі.

Суб'єктивний характер суддівського розсуду, опосередкований особистістю судді з його сформованим духовним світом та ціннісними орієнтаціями, дозволяє науковцям розглядати особистість судді як аксіологічний феномен, адже саме сформовані протягом життя ціннісні орієнтації у подальшому становлять суб'єктивну сторону правозастосовної діяльності. Суддя може досліджуватися як аксіологічний феномен зі своїми поглядами на світ, праворозумінням тощо. Судді, ухвалюючи судові рішення, здійснюючи судочинство, керуються не лише законом, але й певними системами цінностей. Визначено ціннісно-орієнтаційну функцію світогляду судді через використання ним у суддівській діяльності

власних змістовних світоглядних цінностей, що впливають на вибір та аналіз норми права на етапі аналізу відповідного юридичного факту, що передуює прийняттю рішення по справі. Виокремлено два ціннісні пласти, що зумовлюють аксіологію судового розсуду – рівень індивідуальних та суспільних світоглядних цінностей.

Світогляд судді формує певну етичну базу, яка зумовлює багатоаспектну оцінку фактів та доказів у певній справі та прийнятті рішення у ній з урахуванням прийнятих у суспільстві моральних та інших цінностей, опосередкованих його особистісними якостями, тобто суддя керується індивідуальними моральними цінностями, що є основами його світогляду, сформованого протягом життя. Неформалізовані психолого-етичні параметри світогляду судді обов'язково доповнюються формалізованими підвалинами.

Аналіз психолого-етичних параметрів світогляду суддів дає можливість розрізнити два шари таких основ: індивідуальні моральні орієнтири суддів неформалізованого походження та свідомі моральні орієнтири, закріплені у формалізованих документах-кодексах. Перші визначаються сформованими протягом тривалого часу суспільними стереотипами щодо морального образу судді, які майбутній суддя засвоює під час власної юридичної соціалізації.

Аксіологічні та етичні параметри світогляду суб'єктів правозастосовної діяльності відповідають певним її стадіям – встановлення фактичних обставин по справі, вибір та аналіз норми права, що має бути застосована, та винесення рішення по справі.

У підрозділі 2.2. *«Феноменологія та герменевтика правового мислення суддів»* встановлено феноменологічні та герменевтичні параметри світогляду при формуванні правового мислення суддів. Виявлено, що проблематика правового мислення суддів у феноменологічному аспекті виявляється в необхідності пошуку точок перетину між універсальним ейдосом права та конкретикою правової ситуації, унікальністю індивідів, їх інтересів та прагнень.

Зазначено, що суддівський розсуд має бути глибоко екзистенційним, зануреним до простору життєвих ситуацій, просякнутим смислами людського буття. Лише у цьому разі він буде правосудним та таким, що відповідає справжньому покликанню судді – бути провідником між системою безособових нормативів та глибоко індивідуальними правовими ситуаціями. Відтворення пізнаваної події має бути максимально наближеним до дійсності, тобто таким, що існує незалежно від свідомості – нічого «свого» у цьому акті не має бути доданим. Оскільки істина завжди є прихованою, головне питання з'ясування фактичних обставин справи полягає у тому, чи достатньо є доказів як орієнтирів на шляху для її віднаходження. Акцентовано увагу на тому, що судді слід пам'ятати, що

не це все вказує на правильний рух до неї, оскільки будь-яке знання, якщо воно правильно відбиває дійсність, є об'єктивно істинним, однак не кожне наближає до істинності в її пошуках.

Встановлено, що правотлумачення як герменевтична процедура, в якій відбувається народження судового рішення, будучи кінцевою стадією правосуддя, характеризується вибудовуванням суддею «внутрішніх» юридичних висновків на основі раніше отриманих результатів розуміння факту та справи. Ці силогізми, будучи об'єктивними під час правозастосування у процесуальному письмовому документі, мають обов'язковий характер для вирішення справи. Причому головна робота полягає у творчому акті-з'ясуванні, який, продуктивно розширюючи текст закону, народжує розв'язку справи, яка має бути, перш за все, справедливою.

З герменевтичної точки зору, суттю судового розсуду є інтелектуально-девінаційне мислення про роз'ясовану життєву ситуацію з одночасною фільтрацією цього процесу шляхом позбавлення від упереджень з метою виходу на чисту інтерпретацію справи. У зв'язку із цим суддя повинен бути високо розвинутою та різносторонньою особою, тобто водночас раціональним прагматиком і структуралістським персоналістом, володіючи при цьому герменевтичним талантом інтерпретаційного мислення.

У *підрозділі 2.3. «Суддівський розсуд як прояв світогляду у правовому мисленні суддів»* проаналізовано зміст ідеології правозастосування у структурі правового мислення суддів. Зокрема, з'ясовано, що серед основних вимог (принципів), що забезпечують належне застосування права, а також судовий розсуд, виокремлюють обґрунтованість, законність, справедливість, доцільність, оперативність, одноманітність, професіоналізм.

Визначено, що застосування права – це завжди сфера професійних знань, навичок та умінь. Світогляд судді бере участь у правозастосовній діяльності на кожному її етапі. Правозастосовна діяльність складається з послідовних процедур встановлення фактичних обставин по справі, вибору та аналізу норми права, що має бути застосована, та винесення рішення по справі. Щодо першої стадії, на якій відбуваються встановлення та аналіз фактичних обставин справи (юридичних фактів), світогляд судді задіяний у пізнавальному процесі – визначенні місця, часу та причинно-наслідкових зв'язків між обставинами здійснення та його наслідками. У процесі ідентифікації правової норми, її пошуку та тлумачення суддя зіштовхується з «білими плямами» в законодавстві. Це явище притаманне будь-якій системі права та країні, і повністю уникнути його неможливо. Тут має прояв весь спектр особливостей явища судового розсуду. Останній етап правозастосування – прийняття рішення по справі та підготовка правозастосовного акта – підсумовує в собі всі психологічні та етичні особливості світогляду суб'єкта правозастосовної діяльності, що впливає на винесення остаточного рішення по справі.

Принципи правосуддя, які визначають юридичні та світоглядні засади розсуду судді, не можна зводити виключно до тих теоретичних моделей, які традиційно використовуються для пояснення сутності правосуддя як особливої сфери діяльності держави. Ідеологія судового правозастосування охоплює не лише писані принципи, які знаходять своє вираження у процесуальних кодексах та Конституції України, але й ті принципи, сутність яких перебуває у позанормативному просторі – у сфері колективної правосвідомості, усвідомленості єдиної правової мети та покликання суддів.

Застосування права – це завжди сфера професійних знань, навичок та умінь.

Розділ третій «Праксеологічна спрямованість світогляду у правовому мисленні суддів» складається з двох підрозділів, в яких розглянуто зв'язок правового мислення та правосвідомості судді.

У підрозділі 3.1. «Правове мислення та правосвідомість суддів як основа правосудного судочинства» встановлено, що основу професійної правосвідомості суддів становлять не лише сукупність знань, отриманих у процесі професійного навчання, але й певні психолого-етичні, аксіологічні та гносеологічні параметри світогляду суб'єктів правозастосовної діяльності. Правосвідомість суддів і феномен правового мислення є тісно пов'язаними. Особливо чітко цей взаємозв'язок має прояв на етапі оцінки фактів і доказів при розгляді судової справи. На цьому етапі судочинства суддя стикається з такими параметрами правосвідомості, як проблематика істини і авторитету. Істина визначається суддею при оцінці достовірності фактів і доказів. Відображення фактів і доказів у свідомості судді опосередковується його власним світоглядом, тобто на процес пізнання суддею фактів і доказів впливають засвоєні ним упродовж життя фундаментальні життєві орієнтири і професійний досвід.

Особливостями професійної правосвідомості суддів є: спеціальні знання, засвоєні під час професійного навчання; суб'єктивно-психологічне ставлення суб'єкта права до права взагалі і практики його застосування; наявність установок до правозастосовної діяльності; наявність світоглядної аксіологічної, моральної та етичної бази, що зумовлює формування образів «правового ідеалу»; наявність ідей, поглядів, настроїв, переживань, що стають основою морально-правової кваліфікації суспільних процесів; спосіб пізнання правової дійсності й активного впливу на неї, що забезпечує функціонування і розвиток правосуддя.

Зазначено, що у професійній правосвідомості суддів можна виокремити колективний та індивідуальний психолого-правові блоки. Перший включає систему правових ідей, що виражають інтереси суспільства щодо правосуддя і права; другий – систему індивідуальних поглядів і переконань, оцінок і моральних орієнтирів щодо норм права і особливостей застосування цих норм у контексті суспільних відносин, які

ці норми регулюють. Професійна правосвідомість судді – це одна із форм правосвідомості, носієм якої є судді, що має певні особливості. Вона являє собою систему правових поглядів, знань, почуттів, стереотипів, ціннісних орієнтацій та інших психологічних компонентів правової свідомості певної особливої спільноти, що професійно займаються судовою діяльністю і мають спеціальну освітню підготовку та досвід, тобто «професійність» правосвідомості суддів визначається, передусім, сферою їх діяльності, яка відображається у свідомості правозастосовувачів.

У *підрозділі 3.2. «Закріплення та використання світогляду українських суддів»* на основі проведення конкретно-соціологічного дослідження виявлено статистику та динаміку світогляду українських суддів. Для виявлення особливостей та тенденцій трансформації правових світоглядно-ідеологічних установок суддів у межах цього дослідження було проведено соціологічне опитування суддів Миколаївської області. Усього було опитано 48 суддів районних судів. За демографічними показниками склад вибірки відповідає суддівському контингенту Миколаївської області (бралися до уваги лише районні суди). Було враховано показник суддівського статусу – призначений уперше на 5 років або безстроковий.

Найбільший процент факторів, що обумовлюють відсутність уважного слухання з боку судді, є характерним для ситуації, коли докази сторін представлені неструктуровано, доказова база є слабкою, оцінка фактів та доказів необгрунтованою (50%). У своїй більшості у практиці судді схиляються до звільнення від покарання з випробуванням для наявності підстав для цього (67,5%).

Більшість суддів при прийнятті дискреційного рішення в оцінці фактів та доказів по справі використовують комплексний підхід. Наявністю декількох підстав при виборі того чи іншого виду покарання користується 58,4 % опитаних суддів. Проте, власні моральні цінності та особисте (людське) сприйняття особи обвинувачуваного як критерій вибору одного з можливих законних варіантів рішення по справі теж мають вагоме значення (по 16,6 % та 18,75 % відповідно). Зовсім невеликий відсоток суддів до кожної справи, яку вони розглядають, підходять як уперше у практиці – лише 14,6 %. Більшість опитаних суддів активно вдаються до зразків судової практики апеляційного суду, Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ та Верховного Суду України (68,8 %), орієнтовані на підтримку сімейних цінностей, схильні до помірної позиції у ставленні до позбавлення волі як покарання. Зокрема, 56,25 % опитаних частіше виносять вирок скоріше до найнижчої, ніж до найвищої (6–7 років) міри покарання. Жоден респондент не є жорстко орієнтованим на вищу межу покарання із наданих законом альтернатив, тобто тривале позбавлення волі не розглядається суддями як засіб ефективної корекції противоправної поведінки підсудного, що теж є результатом світоглядної бази суддів.

ВИСНОВКИ

Здійснене дослідження, аналіз та узагальнення отриманих результатів дозволили зробити ряд висновків та теоретичних узагальнень:

1. Охарактеризовано специфіку світогляду як теоретико-правової категорії, що полягає у розумінні світогляду судді як цілісної системи уявлень, переконань та поглядів судді на соціальну реальність, що зумовлює визначення його позиції щодо реалізації правових норм та їх практичного застосування у процесі здійснення судочинства.

2. Виявлено специфічні характеристики світогляду судді як особливого суб'єкта. Відмінною рисою суддівського світогляду є те, що судді у своїй діяльності мають справу не лише з правовими нормами, але й із принципами права, які становлять ядро світогляду судді, оскільки саме в його діяльності знаходить своє втілення опредмечення фундаментальних правових ідей.

3. Встановлено функціональний вплив світогляду судді на формування його правового мислення, який полягає у тому, що правове мислення суддів має розглядатися як продовження суддівського світогляду, ключовою рисою якого є спрямованість на збалансування інтересів суб'єктів права у процесі винесення правосудного рішення.

4. Охарактеризовано етичні та аксіологічні світоглядні основи правового мислення суддів, у межах яких розкрито структуру світоглядної детермінації правового мислення суддів, під якими розуміються моральні, релігійні, традиційні або інші цінності на вибір судді при обранні відповідної норми при винесенні рішення у справі. Світогляд судді формує певну етичну базу, яка зумовлює багатоаспектну оцінку фактів та доказів у певній справі та прийнятті рішення у ній з урахуванням прийнятих у суспільстві моральних та інших цінностей, опосередкованих його особистісними якостями.

5. Встановлено феноменологічні та герменевтичні параметри світогляду при формуванні правового мислення суддів, під якими розуміється необхідність пошуку точок перетину між універсальним ейдосом права та конкретикою правової ситуації, унікальністю індивідів, їх інтересів та прагнень, глибока екзистенційність суддівського розсуду, його зануреність у простір життєвих ситуацій, наповненість сенсами людського буття.

6. Охарактеризовано зміст ідеології правозастосування у структурі правового мислення суддів, що полягає у впливові світогляду на правове мислення суддів на кожному етапі правозастосовної діяльності. Правове мислення суддів є системою правових поглядів, знань, почуттів, стереотипів, ціннісних орієнтацій, що визначаються світоглядом та відображають спрямованість судді на здійснення правосудного судочинства. Світогляд судді задіяно у пізнавальному процесі правового мислення – визначенні

місця, часу та причинно-наслідкових зв'язків між обставинами здійснення та його наслідками, – у процесі ідентифікації правової норми, її пошуку і тлумачення та прийняття рішення по справі.

7. Виявлено зв'язок правового мислення та правосвідомості судді, який полягає у тому, що основу професійної правосвідомості суддів становлять не лише сукупність знань, отриманих у процесі професійного навчання, але й певні психолого-етичні, аксіологічні та гносеологічні параметри світогляду суб'єктів правозастосовної діяльності. Правосвідомість суддів і феномен правового мислення є тісно пов'язаними. Особливо чітко цей взаємозв'язок має прояв на етапі оцінки фактів і доказів при розгляді судової справи.

8. Особливостями професійної правосвідомості суддів є: спеціальні знання, засвоєні під час професійного навчання; суб'єктивно-психологічне ставлення суб'єкта права до права взагалі і практики його застосування; наявність установок до правозастосовної діяльності; наявність світоглядної аксіологічної, моральної та етичної бази, що зумовлює формування образів «правового ідеалу»; наявність ідей, поглядів, настроїв, переживань, що стають основою морально-правової кваліфікації суспільних процесів; спосіб пізнання правової дійсності й активного впливу на неї, що забезпечує функціонування та розвиток правосуддя.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях:

1. Глубоченко С.М. Функції світогляду у правозастосовчій діяльності: поняття та елементи / С.М. Глубоченко // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць Національного університету «Одеська юридична академія». – 2011. – Вип. 58. – С. 51–56.
2. Глубоченко С.М. Аксіологічні основи суб'єктів судової правозастосовної діяльності / С.М. Глубоченко // Вісник Вищої ради юстиції : Електронне наукове видання. – 2011. – Вип. 2 (6). – С. 34–41.
3. Глубоченко С.М. Концептуалізація поняття правозастосовного судового розсуду / С.М. Глубоченко // Теорія і практика правознавства : Електронне наукове фахове видання Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». – 2011. – Вип. 1.
4. Глубоченко С.М. Гносеологічні параметри світогляду суб'єктів судової правозастосовної діяльності / С.М. Глубоченко // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць Національного університету «Одеська юридична академія». – 2011. – Вип. 62. – С. 524–527.
5. Глубоченко С.М. Психолого-етичні параметри світогляду суб'єктів судової правозастосовної діяльності / С.М. Глубоченко // Вісник Вищої

кваліфікаційної комісії суддів України : наук.-практ. юрид. журнал. – 2012. – Вип. 2. – С. 30–33.

6. Глубоченко С.М. Понятие и особенности профессионального правосознания судей / С.М. Глубоченко // Актуальные проблемы изучения гуманитарных наук. – Вип. 1. – Баку : Мутарджим, 2013. – С. 493–496.

7. Глубоченко С.М. Судова реформа в Україні як прояв та реалізація світоглядно-ідеологічних установок правової політики української держави / С.М. Глубоченко. – Науковий вісник Ужгородського національного університету : науковий фаховий журнал. – Серія «Право». – № 21. – Ч. 1. – 2013.

8. Глубоченко С.М. Вплив світоглядних установок професійної правосвідомості суддів на правозастосовну діяльність / С.М. Глубоченко // Вісник Вищої кваліфікаційної комісії суддів України : наук.-практ. юрид. журнал. – 2013. – Вип. 2. – С. 36–41.

9. Глубоченко С.М. До питання про застосування статей 416–418 Цивільного процесуального кодексу України в контексті світоглядних установок конкретного судді як безпосереднього суб'єкта правозастосовної діяльності / С.М. Глубоченко, Г.К. Жовнеренко // Вісник Вищої кваліфікаційної комісії суддів України : наук.-практ. юрид. журнал. – 2013. – Вип. 4. – С. 36–41.

Тези конференцій

1. Глубоченко С.М. Структура та функції світогляду у правозастосуванні / С.М. Глубоченко // Правова система: вітчизняні та світові виміри : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (19–20 квітня 2011 р.). – Т. 3. – К. : Центр правових наукових досліджень, 2011. – С. 111–112.

2. Глубоченко С.М. Ціннісні орієнтації у структурі світогляду суб'єктів судового розсуду / С.М. Глубоченко // Пошук концептуальних засад розбудови правової системи України : матеріали всеукр. конф. (10–11 червня 2011 р.). – Львів : Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2011. – С. 111–112.

3. Глубоченко С.М. Ціннісні орієнтації у структурі світогляду суб'єктів судового розсуду / С.М. Глубоченко // Міжнародні читання, присвячені пам'яті професора Імператорського новоросійського університету П.Є. Казанського : матеріали міжнар. конф. (21–22 жовтня 2011 р.). – О. : Фенікс, 2011. – 714 с. – С. 133–136.

4. Глубоченко С.М. Аксиологічні основи світогляду суб'єктів судової правозастосовної діяльності / С.М. Глубоченко // Правове життя сучасної України : матеріали міжнар. наук. конф. (20–21 травня 2011 р.). – О. : Національний університет «Одеська юридична академія», 2011.

5. Глубоченко С.М. Моральні основи світогляду суб'єктів судового правозастосування / С.М. Глубоченко // Теорія і практика сучасного права: Перспективи та сьогодення : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (28–29 квітня 2012 р.). – Ч. I. – Запоріжжя, 2012. – С. 11–12.

6. Глубоченко С.М. Філософський світогляд у правозастосовчій діяльності та її правових складових / С.М. Глубоченко // Сучасні наукові дослідження представників юридичної науки – прогрес законодавства України майбутнього : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (24 лютого 2013 р.). – Дніпропетровськ : Правовий світ, 2013. – 140 с. – С.133–134.

7. Глубоченко С.М. Правова психологія суб'єктів судової правозастосовчої діяльності / С.М. Глубоченко // Законодавство України: недоліки, проблеми систематизації та розвитку : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (1–2 березня 2013 р.). – Херсон : Видав. дім «Гельветика», 2013. – 176 с. – С. 9–11.

АНОТАЦІЯ

Глубоченко С.М. Формування світогляду як запорука правового мислення суддів: теоретико-правове дослідження. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових вчень. – Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2015.

Дисертацію присвячено виявленню концептуальних основ взаємозв'язку світогляду судді та його правового мислення. Охарактеризовано специфіку світогляду як теоретико-правову категорію. Світогляд – система знань про світ і про місце людини у світі, виражена в аксіологічних установках особистості і соціальної групи, у переконаннях про існування природного і соціального світу. Світогляд є системою знань, цінностей, переконань, установок, що обумовлюють діяльність і поведінку людини.

Виявлено специфічні характеристики світогляду судді як особливого суб'єкта. Відмінною рисою суддівського світогляду є те, що судді у своїй діяльності мають справу не тільки з правовими нормами, як більшість суб'єктів правозастосування, але й з принципами права. Принципи права становлять ядро світогляду судді.

Встановлено функціональний вплив світогляду судді на формування правового мислення судді. Зв'язок світогляду і правового мислення судді має прояв, насамперед, у його практичній діяльності, дозволяє розглядати правове мислення суддів в аспекті проблематики мисленнєвої діяльності.

Визначено етичні та аксіологічні світоглядні основи правового мислення суддів. Суб'єктивний характер правового мислення, опосередкований особистістю судді з його сформованим духовним світом та ціннісними орієнтаціями, дозволяє вченим розглядати особистість судді як аксіологічний феномен, адже саме сформовані протягом життя ціннісні орієнтації у подальшому становлять суб'єктивну сторону правозастосовної діяльності.

Встановлено феноменологічні та герменевтичні параметри світогляду при формуванні правового мислення суддів. Проблематика правового мислення суддів у феноменологічному аспекті має прояв у необхідності пошуку точок перетину між універсальним ейдосом права і конкретикою правової ситуації, унікальністю індивідів, їх інтересів і прагнень. Охарактеризовано зміст ідеології правозастосування у структурі правового мислення суддів. Виявлено зв'язок правового мислення та правосвідомості судді. На основі результатів конкретно-соціологічного дослідження виявлено статичну та динамічну світогляд українських суддів.

Ключові слова: правове мислення суддів, світогляд суддів, правосвідомість суддів, параметри суддівського правового мислення.

АНОТАЦІЯ

Глубоченко С.М. Формирование мировоззрения как залог правового мышления судей: теоретико-правовое исследование. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.01 – теория и история государства и права; история политических и правовых учений. – Национальный университет «Одесская юридическая академия», Одесса, 2015.

Диссертация посвящена выявлению концептуальных основ взаимосвязи мировоззрения судьи и правового мышления судьи. Охарактеризована специфика мировоззрения как теоретико-правовая категория. Мировоззрение – система знаний о мире и о месте человека в мире, выраженная в аксиологических установках личности и социальной группы, в убеждениях о существовании природного и социального мира. Мировоззрение является системой знаний, ценностей, убеждений, установок, обуславливающих деятельность и поведение человека.

Выявлены специфические характеристики мировоззрения судьи как особого субъекта. Отличительной чертой судейского мировоззрения является то, что судьи в своей деятельности имеют дело не только с правовыми нормами, как большинство субъектов правоприменения, но и с принципами права. Принципы права составляют ядро мировоззрения судьи.

Установлено функциональное влияние мировоззрения судьи на формирование правового мышления судьи. Связь мировоззрения и правового мышления судьи проявляется, прежде всего, в его практической деятельности, позволяет рассматривать правовое мышление судей в аспекте проблематики мыслительной деятельности.

Определены этические и аксиологические мировоззренческие основы правового мышления судей. Субъективный характер правового мышления, опосредованный личностью судьи со своим сложившимся духовным миром

и ценностными ориентациями позволяет ученым рассматривать личность судьи как аксиологический феномен, ведь именно сформированные в течение жизни ценностные ориентации в дальнейшем составляют субъективную сторону правоприменительной деятельности.

Установлены феноменологические и герменевтические параметры мировоззрения при формировании правового мышления судей. Проблематика правового мышления судей в феноменологическом аспекте проявляется в необходимости поиска точек пересечения между универсальным эйдосом права и конкретикой правовой ситуации, уникальностью индивидов, их интересов и стремлений. Охарактеризовано содержание идеологии правоприменения в структуре правового мышления судей. Выявлена связь правового мышления и правосознания судьи. На основе проведения конкретно-социологического исследования выявлены статика и динамика мировоззрения украинских судей.

Ключевые слова: правовое мышление судей, мировоззрение судей, правосознание судей, параметры судейского правового мышления.

SUMMARY

Glubochenko S.M. Formation of the ideology as a guarantee of the legal intellection of judges: theoretical law research. – Manuscript.

Dissertation for achieving a scientific degree of the Philosophy Doctor in specialty 12.00.01 – theory and history of the state and law; history of political and legal doctrines. – National University «Odessa Law Academy», Odessa, 2015.

Dissertation is devoted to the identification of the conceptual foundations of the relationship between the worldview of judges and legal thinking of the judge. The dissertation described the specific mindset as a theoretical-legal category. Worldview – the system of knowledge about the world and man's place in the world, expressed in units of axiological personality and social groups in beliefs about the existence of the natural and social world. Worldview is the system of knowledge, values, beliefs, attitudes that determine the activities and behavior.

Identified specific characteristic of worldview of judges as a special subject. A distinctive feature of judicial worldview is that the judges in their work deal not only with the legal provisions, as the majority of subjects of law enforcement, but also with the principles of law. Principles of law constitute the core of worldview of the judge.

Found the functional influence of a judge worldview on the formation legal thinking of the judge. Communication between worldview and legal thinking of judges manifested primarily in his practical activity, can be considered legal thinking judges in the context of problems of thinking activity.

Showing ethical and axiological worldview foundations of the legal thinking of the judges. The subjective nature of legal thinking, personality mediated judges with their spiritual world and the prevailing value orientations, allows scientists to consider the personality of the judge as axiological phenomenon, because it is formed during the lifetime value orientations in the future constitute the subjective side of law enforcement.

Found the phenomenological and hermeneutical set parameters of worldview in forming legal thinking of judges. The issue of legal thinking judges in the phenomenological section manifested in the need to find points of intersection between the universal rights of eidos and specifics of the legal situation, unique individuals, their interests and aspirations. Characterized the content of the ideology of law enforcement in the structure of legal thinking of judges. Revealed the relation of legal thinking and legal consciousness of the judge. On the basis of empirical sociological research revealed statics and dynamics worldview of Ukrainian judges.

Key words: legal thinking of judges; worldview of judges; legal consciousness of judges; parameters for the judges' legal thinking.